

Front-line

Milan Kleč

Vrba

Založba Lipa, Koper 1989

Kar je leta 1985 ob izidu Klečevega proznega prvenca *Briljantina* napisal Branko Gradišnik na zavihek knjige, namreč da utegne biti izjemen literarni dogodek, je danes pravzaprav že stvar literarne zgodovine. Prav nič slabše se ni godilo tudi s Klečevo prvo (*Maroža*, 1976) ter predvsem drugo pesniško zbirko (*Kresnice*, 1978), ena njegovih dram (*Dr. Roman*) pa je doživela postavitev na odru ljubljanske Drame. Celoten Klečev opus je tako izjemno bogat: sedem pesniških zbirk, štiri drame (dve še neobjavljeni), dve zbirki kratkih zgodb in zadnji, krajši prozni tekst *Vrba*. Tako rekoč brez predaha je Kleč prisoten že več kot desetletje in nič ne kaže, da ne bo tako tudi v prihodnje.

Vendar pa sta (recimo) knjigi *Kresnice* na eni ter *Briljantina* na drugi strani ostali Klečev bliskoviti vrh, ki se niti ni prevesil v svoje nasprotje, ampak ostaja večinoma isti in kot tak verjetno slabši. Zdi se, da je silovita produkcija zakrila Klečevo odličnost. Tako je pravzaprav malce težko in nehvaležno pisati o *Vrbi*, saj mimo svojih »predhodnikov« lahko preseneča, obratno pa nikakor ne več.

Briljantina, zbirka pisem, posvečenih Johnu Travolti, je dejansko posegla v sam vrh slovenske proze. (Da je izšla v zbirki Aleph, samo potrjuje obojestransko kvaliteto.) Izhajajoč iz realističnega popisovanja oziroma postopka, Kleč poseže v fantastiko, v učinkovite obrate, v nadrealistične razsežnosti, dostikrat absurdne ter nabite s simboliko. Tema *Briljantine* ni nič drugega, nič bolj »bizarnega«, kot je življenje samo. Življenje kot zbirka dogodkov, ki funkcionirajo na različnih pomenskih nivojih, ki pri Kleču zadobivajo status imaginarne stvarnosti ali pa realne skrajnosti. Odprtost, naivnost in neodgovornost, s katerimi Kleč posega v problemske moduse svojega pisanja, so tisto, kar najbolj preseneča in zabava. Občutek, da vse skupaj lahko jemljemo tudi smrtno zares, ki se tu in tam prikrade, spričo tega ostaja v ozadju. Klečeva zbirka življenja, niz dogodkov in njihovi nosilci žive v skrajno širokem svetu, osvobojenem trdnih vezi, in zdi se, da tudi najbolj grobih oprimkov realnega. Pa vendar (in mogoče ravno zaradi tega) se kažejo kot prekleto stvarni, zavezujoč svoja delovanja na naše notranje merilo, ves čas nekako posmehljivi, hahljajoči stvarniki svojega sveta.

Klečeva realno/fiktivna obsesija erotičnega, perverznega, nenehnega popivanja v svojih razsežnostih ne kaže na izpraznjenost, sprijaznjenost, ampak zavestno podira meje, da bi se izkazalo, kako lahko zunaj njih deluje in obstaja. Izkaže se, da se nemalokrat obrne v svoje nasprotje, v čisto šablonske ugotovitve, ki ves postopek za nazaj pokažejo v sprevrnjeni (resnični?) luči. Velika odlika *Briljantine* se kaže tudi v lahkotnem pripovedovalnem slogu, ki v svojem podiranju mitov in tabujev zadobi nov in svež pristop.

Lasje (1987) presenetijo drugače. Intenzivirana popisovanja pijančevanj, stopnjevanje nenavadnega eroticizma, poseganje v bolj in bolj fiktivne domislice postanejo nekakšna rdeča nit, vendar v svojem ponavljanju ne ostajajo več tako odprto naivna, posmehljivo nekompromisna. Od nekod se priplazi dvom v takšno početje in Kleč postaja bolj grenak. Bizarnost in hkrati banalnost sveta postaneta vest, ki jo prevzema nase. Še vedno ostaja duhovit in ironičen, distanca pa se sprevača v ciničnost in krvavo zaresnost. Alkohol, erotika in v skrajni konsekvenci seveda tudi pisanje samo nikakor niso več samostojen, neodvisen svet, ki se posmehljivo, v svojo zabavo poigrava s prazno, resnično vsakdanjostjo. Meje realnega/fiktivnega so zarisane ostreje in fiktivno ni več le polje svobode in domišljije, temveč že tudi beg, spoznanje nepretrganosti/odvisnosti od sveta zunaj sebe. Rušenje tabujev še vedno ostaja moč imaginarnega, a bolj zavestno, bolj zares. Zato tudi drži, kar pravi J. Zlobec, pa čeprav v drugačnem pomenu, da med bralci Klečeve knjige *Lasje* ne bo enega samega, da ne bi opazil Indijančev, ki odhajajo.

Vrba? Ta se pojavi že na samem začetku zgodbe, kar na prvi strani, ko pride po Kleča, očeta svojega otroka. Pravzaprav ni, da bi bil človek presenečen: »Vedel sem, da sem v življenju že marsikaj ušpičil, a da bi imel otroka z vrbo, to se mi je zdelo že preveč neverjetno oziroma tako neverjetno, da sem kar utihnil, kar pa je pomenilo, da po drugi strani priznavam možnost, prav zaradi te neverjetnosti, da imam otroka z vrbo.« Neverjetnost se torej sprevrže v najbolj verjetno verjetnost, ki pa zaradi svojega grozljivega preobrata pomeni preobrat kar na celi življenjski črti: »Potem pa sem se spet spomnil smrti. Kljub radosti sem občutil, kako sem storil nekaj nepreklicnega, nekaj dokončnega in nepopravljivega.« Imeti otroka z vrbo, ta kruti vdor nadrealnega v samo resničnost, se najprej pokaže kot kazen, kot črta, pod katero napišemo seštevek vsega, kot sodba za dejanja. Klečevemu popivanju in vsemu, kar spada zraven, iz *Briljantine* in zbirke *Lasje* je konec. Izkaže se potreba po radikalnem obračunu, ki jo povzroči vizija smrti ob vrbini nasilni »aretaciji« (Kleča). In medtem ko ga neusmiljeno vleče s seboj, se spomni pripovedovanja svojega strica iz otroških let. Podobe otroštva postanejo vdor predsmrtnega trenutka, za katerega se na koncu izkaže, da to pravzaprav sploh ni bil. Namreč, namen stričeve zgodbe je

dvojen: najprej zgodba zaradi zgodbe same in naposled, sledeč stričevim lastnim besedam, razrešitev, saj je njena intenca, da bi se nekaterim stvarjem manj čudili in jih vzeli za vsakdanje. Recimo tudi imeti otroka z vrbo.

Na tem mestu že velja omeniti, da zametke te pripovedi navaja Kleč kot zgodbe *Taksist* ter *Ali se zaradi tega ne vozim več z vlakom iz Briljantine* in *Govoril bom iz trebuha* iz zbirke *Lasje*. Zgodba se tako suče okrog čarovnika (čarovnikov) in njihovega (goljufivega) vdora v realnost (*Taksist*, *Govoril bom iz trebuha*), hribovske vasice in njenih prebivalcev, torej določenega socialnega sloja (delavci v *Govoril bom iz trebuha*) ter vdora fikcije, ki zmede celo tiste, ki jim je njeno produciranje poklic, torej vsaj čarovnike in pisce (*Ali se zaradi tega ne vozim več z vlakom*). V mirno vasico namreč pride čarovniški maestro, s pomočjo zvijače pošlje pokojnika s krsto vred naravnost v nebesa in postane nekakšen »oprimek« za ponovno vzpostavitev vere, »duha«. Njegova samovšečna manipulacija privede do tega, da hočejo vaščani v vas pripeljati morje (če že ne vodovoda) in jim to (na videz s čarovnikovo pomočjo) tudi uspe. Medtem se najde tudi krsta, ki je očitno z nebes padla nazaj na zemljo, in jasno je vsaj še to, da je ni sprejel niti pekel. Za nazaj se pokaže čarovnikova goljufija, ki ga v dobri, stari srednjeveški maniri sežgo kar na grmadi. Red sveta se zopet vzpostavi. Stričeva spominska slika, ki kot retro dogodek vdre v Klečevo podobo, se sedaj pokaže kot njegova odrešitev. Prek čarovnikovega manipuliranja z resničnostjo, ki se razkrije kot goljufivo, ki pa je vseeno dalo moč vaščanom, da so si pripeljali morje v svojo hribovsko vas, se Kleču pokaže poroka z vrbo kot čisto vsakdanja zadeva, sprevrže se celo v srečno in zadovoljno življenje. Če se je Kleč v *Taksistu* še pustil pretentati in svoji lastni (čarovniški) stranki plačal denar za vožnjo, izstopil iz svojega vozila in po klečevsko odšel na pivo, pa se sedaj dela, kot da vse razume, kot da meje med svetovi trdno drži v rokah, da jih je pravzaprav izničil. Tako njegova obljuba, da se bo kljub skrbi, ki jo ima sedaj z otroki, bolj posvetil pisanju, postane nekako dvomna in daje dvomiti o resnosti njegovega namena. In nenazadnje tudi spoznanja.

Čeprav seveda v *Vrbi* lahko iščemo tudi povezave s kritiko »banalno zideologiziranega aktivističnega sveta«, ki si ga nekdo podaja iz rok v roke, torej s kritiko nikamor vodečega sveta, ki nemočno vztraja v svojem umetno proizvedenem središču (tako tudi *Govoril bom iz trebuha*), pa *Vrba* kaže (še) na nekaj povsem drugega.

Na Klečevo zaokrožitev odnosa do produciranja fantastičnosti, nadrealnosti kot popolnoma enakovrednega in enako polnega in resničnega, kot je resničnost sama (tu je bližji *Briljantini*), po drugi strani pa na nekakšno opravičevanje nastajajoče hermetičnosti in ponavljanja v njegovi prozi. In zato *Vrba* ne preseneča več. Če so *Lasje* tudi ob poznavanju *Briljantine* še vedno odlični, pa bi tako oznako *Vrbi* težko

pripisali. Vse tri kratke zgodbe, ki jih navaja kot »nekaj zgodb, ki sem se jih lotil bolj za ogrevanje«, so spričo *Vrbe* (in tudi drugače) boljše in prepričljivejše. In če si za konec sposodimo odlomek iz kratke ocene njegove zadnje pesniške zbirke *Siva*, potem bo najbrž tudi tu veljalo, da pri Kleču »hiše sicer še plezajo navzgor, smreke pa ne jedo več iz roke« oziroma da se medvedi še ustavljajo na železniških postajah, iz tirov pa nas to ne meče več.

Ženja Leiler